

Mnogo šire...pa i u Srbiji... da li je

Maloletnička delikvencija ogledalo današnjice?

Agresija, kao najčešći oblik fizičkog ispoljavanja sile, tesno je povezana za kriminal i oduvek je intrigirala javnost i naučnike. Ako bismo to posmatrali kroz period koji je iza nas – jasno je da pojam nenormalnog ponašanja varira od jedne do druge istorijske epohe. Mladi u tom novom, tzv. demokratskom društvu, kao pokriće svoje neostvarenosti, često koriste nasilje da bi dostigli željene ciljeve. Odsustvo stabilnog sistema vrednosti pogoduje ispoljavanju kriminala kao i razvoju i manifestovanju graničnih i izmenjenih ličnosti.

Posebnu pažnju današnje javnosti privlači violentni kriminal, pogotovu u razumevanju, predupređivanju ekscesivnog ponašanja. Anketari novog doba nesumnjivo ga najčešće dijagnostikuju kao anti-

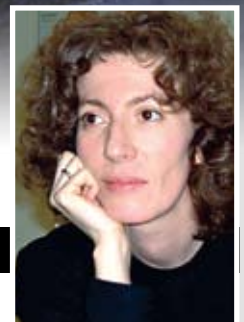
socijalni poremećaj ličnosti (APA, 1994), kao osobe sa psihopatskom strukturom.

Kriminal i kriminalitet uopšte, kao negativna društvena pojava, opisana je još u najranijem periodu razvoja ljudskog društva. Prva istraživanja iz oblasti kriminala kao praktične i organizovane teorijsko-saznajne društvene pojave potiču iz kraja osamdesetih godina 19. veka. Za razliku od opšte, klinička kriminologija predstavlja kriminološki pravac koji se sastoji od multidisciplinarnog pristupa individualnom slučaju, uz pomoć principa i metoda

(www.so-vil.co.rs)

Piše: Mr sci.med. Dragana Daruši, neurolog

Sudski veštak iz oblasti neurologije i psihologije kriminala

kriminološke nauke i specijalizovanih kriminologija. Prilikom izučavanja koristi se klinički metod. Podaci dobijeni poslednje decenije 20. veka, ukazuju na porast meloletničke delikvencije. U većini zemalja ona se kreće od 15 do 20 odsto, a u nekim zemljama i do 45 odsto ukupnog kriminaliteta, što je u velikoj disproportciji sa zastupljenošću ove starosne kategorije u opštoj populaciji. U nauci do sada nije definisan ni jedan drugi segment u kriminalnoj populaciji koji je po prirodi svoje ličnosti tako kompatibilan sa samom su-

štinom kriminala, kao što je antisocijalni poremećaj ličnosti.

Provokacije na sportskim i muzičkim manifestacijama

Navedeni model vivendi ovih osoba je kršenje zakonskih normi, socijalnih modela i pravila ponašanja. Njihovo trajno obeležje je viktimizacija i devastiranje drugih koje se manifestuje u raznim oblicima često i pre 15. godine života i traje čitavog života. Pojedine situacije nose neophodnost uvođenja ne samo psihijatrijske procene i psihološke obrade profila ličnosti, nego i analize kriminalnih impulsa za osobe koje se izjašnjavaju kao „nesposobne da se odupru kriminalnim radnjama“, u koje podrazumevamo razbojništva i razbojničke krađe.

Kriminalitet maloletnika uglavnom beleži veću zastupljenost muškog pola. Zapaženo je i da maloletnici posebno agresivno ponašanje u poslednjim godinama ispoljavaju u porodici, prema roditeljima, rodbini i bliskim prijateljima. Naročito ako im se želje ne ispunjavaju. Najčešće provokacije za ispoljavanje ovog dela kao oblika kolektivnog nasilja jesu sportske manifestacije i njima slična okupljanja (muzičke manifestacije). Karakteristične su po specifičnom sistemu vrednosti i podkulture, koje su u suprotnosti sa opštedruštvenim vrednostima i normama. Vrlo često su ovi oblici ponašanja vezani za druge oblike devijantnog ponašanja kao što su alkoholizam, narkomanija, prostitucija, udruživanje u tzv. dečije bande i sl., što je mnogo češće nego kod punoletnih lica. Maloletničku delikvenciju moguće je objasniti uzročno-posledičnim dejstvom faktora socijalne sredine kao egzogenih faktora i faktora koji su vezani za karakteristike ličnosti. Jedan od vodećih uticaja na javljanje maloletničke delikvencije imaju deficitarna deca (deca razvedenih roditelja što izaziva osećanje usamljenosti, odbačenosti, frustriranosti) i degradirana porodica (karakterišu loši odnosi u svim relacijama, gde su ugrožena socijalna adaptacija i socijalizacija, posebno je upadljivo „kriminalogeno porodično ognjište“). S obzirom da je lišena pozitivnih uticaja ovakva porodična sredina deci pruža samo negativne uzore što, negativno utiče na razvoj njihove ličnosti. Sve navedeno je pogodno tlo za razvoj predelikventnog ponašanja.

Nauka preporučuje da se psihološka procena ličnosti neke osobe obavlja na dimenzionalan način, pomoću psiholoških instrumenata ili testova. Svima nama dobro poznata definicija zdravlja od stra-

ne Svetske zdravstvene organizacije kao „stanja potpunog fizičkog, mentalnog i socijalnog blagostanja...“ implicirano sugeriše da poremećaj označava odstupanje od ovog optimalnog stanja. Pripadnici različitih nacija nejednako vrednuju autonomiju, sreću, ili kvalitet socijalnih odnosa kao relevantne komponente psihološkog blagostanja. U istraživanju novijeg datuma u oblasti transkulturalne psihijatrije, koje komparira laička shvatanja pojma mentalnog poremećaja u različitim kulturama sa određenjima psihopatoloških entiteta na osnovu DSM-IV klasifikacije, dobijeno je samo umereno slaganje koncepta mentalnog poremećaja u različitim kulturama.

Laici smatraju da se ljudska priroda, bez obzira na prisutnost, sadržaj i dubinu problema, nalazi u tzv. normalnom stanju, pod uslovom da može da se „izmiri“ sa

se radi o ličnom ili socijalnom planu, a da pri tom zadrži aktuelan tačan sud realnosti u trenutku u kome se i sama nalazi. Takođe doživljeno i afektivno stanje ima uticaja na kognitivne procese, donošenje odluka i evaluaciju događaja.

Maloletni delikventi modernog doba

Novija istraživanja akcenat daju razvoju maloletničke delikvencije kao novoj generaciji delikvenata koji potiču iz porodica sa visokim životnim standardom, bogatih, što isključuje pravilo da su deca koja potiču iz siromašnih porodica više sklona delikvenciji. Takođe proteklih godina su plasirani novi sistemi vrednosti koji su uzor mladima, novi obrasci ponašanja uz visoku dozu agresije i nasilja koji su vidljivi još u osnovnij školi.

tim problemima, da se adaptira na „self“ bez unutrašnjeg paraliziranja i da ne odbacuje druge, uprkos razilaženju u relaciji sa njima. Tako je uslovno zdrava osoba definisana kao osoba koja u sebi nosi dovoljno konfliktnih fiksacija da bi mogla biti i bolesna, a na svom putu neće sresti unutrašnje i spoljašnje teškoće koje su jače od njenih hereditarnih ili stečenih odbrambenih i adaptabilnih resursa kao i emocionalnih kapaciteta. Ova osoba može sebi dopustiti dovoljno fleksibilnu koncepciju životnih situacija i tekućih primarnih ili sekundarnih pulzionih potreba, bilo da

Ono što karakteriše ličnost maloletnika, što je markirano istraživanjima su: niži nivo inteligencije (lošiji uspeh u školi, nekritičnost...), psihopatske crte ličnosti (egocentrizam, nesposobnost prihvatanja drugih ličnosti, samoprecenjivanje, emocionalna nestabilnost, nizak stepen tolerancije na frustraciju). Delikventi su agresivnije ličnosti, pretežno ekstrovertni. Takođe se mora naglasiti da karakteristike ličnosti maloletnih delikvenata ne mogu biti uzrok delikventnog ponašanja, ali u mnogome mogu da pogoduju reaganju u negativnom smislu i negativnom razvo-

ju maloletnika. U ovom uzrastu zapažen je porast recidivizma što evidentno ukazuje da primenjeni tretmani u prethodno učinjenom krivičnom delu nisu dali pozitivne rezultate u smislu resocijalizacije. Recidivizmu ili povratništvu se poklanja posebna pažnja u krivičnopravnoj, kriminološkoj teoriji i praksi. Posebno se zapaža veliki broj učinjenih krivičnih dela sa veoma blagim ili zanemarljivo malim kaznama. Pošto poseduje element nasilja razbojništvo se ubraja u nasilnički kriminalitet.

Po nekim autorima, reakcije pojedinih osoba pod izmenjenim okolnostima, predstavljaju afektivnu reakciju anksioznih poremećaja, iako su već ranije shvaćene kao biološke primitivne funkcije straha i izbegavanja. Značajno je definisati stav, posebno ako se radi o osobama sa poremećajem ponašanja koje rezultira kriminalu. Posebno interesovanje rađa područje istraživanja koje se bavi maladaptacijom usled gubitka samokontrole. Uslovi društvenih zbivanja su pokazali visok stepen podsticaja za razvoj već oslabljenog ili slabog mehanizma odbrane pojedinca koji se uočava u doba puberteta i adolescencije. U najvećem broju slučajeva oni su kreatori ponašanja i psihološki modeli uzorkovani u masi mladih učinilaca krivičnog dela razbojništva. Pretpostavlja se da mentalno zdrava osoba poseduje osećaj adekvatne samokontrole u smislu upravljanja i procene, modulacije sopstvenog ponašanja, mišljenja i afektiviteta. Doživljaj gubitka samokontrole nad sopstvenim ponašanjem smatra se diskriminativnim svojstvom mentalnog poremećaja u odnosu na fenomenološki slične pojave koje se ne smatraju poremećajem. Nedostatak kapaciteta osobe da se sama izbori sa simptomima psihičke patnje pre-rasta u mentalni poremećaj.

Psihijatrima i neurolozima je jasno da je pacijent uvek kombinacija simptoma i ličnosti, dok pitanje etiologije uvek vodi do ličnosti i ponašanja pacijenta.

Nakon svega, nameće se pitanje slobodnog ponašanja, slobode ljudske volje, bolesnog normalnog ponašanja uz istovremeno prisutno socijalno devijantno ponašanje što se sve može pripisati kvalifikaciji mentalne poremećenosti ili mentalne uračunljivosti, što za sobom povlači različite zakonske konsekvence.

Naučnici smatraju da delikatnost donošenja odluke u ovim situacijama zahteva veliku preciznost i timski rad, a doneti nalaz predstavlja nezaobilazni dokument kao instrument u donošenju konačne odluke u proceni i kvalifikaciji svakog krivičnog dela, pa i razbojništva.

Juvenile delinquency – reflection of today?

Criminal and criminal behaviour in general, as a negative social phenomenon was described in the earliest period of human civilisation. The first research in the criminal field as a practical and organised theoretically-cognitive social occurrence, date as far as late eighties of the 19th century.

Aggression, as the commonest form of physical expression of force is tightly connected to the criminal and has always been a source of intrigue in the scientific circles and in the public. If we observe it through the period behind us, it is clear that the idea of abnormal behaviour varies from one to another historical epoch. The young, in this new, so-called, democratic society, as a cover-up for their lack of self-realisation often reach for violence to achieve their goals. The absence of the stable system of values is favourable to criminal and to the development and manifestation of border and altered values.

Special attention of today's public is paid to violent criminal, especially with regards to understanding, prevention of excessive behaviour. Data obtained during the last decade of the 20th century point to the rise in juvenile delinquency. In most countries it is between 15 and 20% and in some it can soar to as high as 45% of the overall criminal behaviour, which greatly disproportionate to the representation in their age group in the overall population.

The mentioned model of these persons' behaviour is to violate the legal standards and norms. Their permanent feature is victimization and devastation of others, which is manifested through different forms, and often as early as 15 years of age and can last a lifetime. Most frequently, the events that can provoke such collective violent behaviour as are sports events and similar public gatherings (musical events). They are events characteristic for their specific system of values and subculture in collision with the generally accepted values and norms.

Very often these forms of behaviour are connected to other forms of deviant behaviour such as alcoholism, drug abuse, prostitution creating the so-called 'child gangs' and similar, all of which occur a lot more often than among the adults. Juvenile delinquency can be explained with the causal-consequential factors of social environment as exogenous factors and factors connected to the characteristics of personality.

Certain situations carry with them the necessity of introduction of not only a psychiatric evaluation and psychological personality profiling, but also the analysis of the criminal impulses for persons who state that they are "incapable of resisting dealing in criminal acts" such as robbery and thievery.